

PROSTOR

26 [2018] 2 [56]

ZNANSTVENI ČASOPIS ZA ARHITEKTURU I URBANIZAM
A SCHOLARLY JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

SVEUČILIŠTE
U ZAGREBU,
ARHITEKTONSKI
FAKULTET
UNIVERSITY
OF ZAGREB,
FACULTY OF
ARCHITECTURE

ISSN 1330-0652
[https://doi.org/
10.31522/p](https://doi.org/10.31522/p)
UDK | UDC 71/72
CODEN PORREV
26 [2018] 2 [56]
217-404
7-12 [2018]

Af

POSEBNI OTISAK / SEPARAT | OFFPRINT

ZNANSTVENI PRILOZI | SCIENTIFIC PAPERS

296-307 **KRUNOSLAV ŠMIT**
INES MRAVUNAC

TEMATSKA PODRUČJA PLANOVA
UPRAVLJANJA KAO INDIKATOR
SUVRREMENIH URBANISTIČKIH PROBLEMA

MEDITERANSKI GRADOVI
– DUBROVNIK, VENECIJA, KRF

PREGLEDNI ZNANSTVENI ČLANAK
[https://doi.org/10.31522/p.26.2\(56\).7](https://doi.org/10.31522/p.26.2(56).7)
UDK 711.4 (DUBROVNIK:VENECIJA:KRF) "20"

THEMATIC AREAS OF MANAGEMENT PLANS
AS INDICATORS OF CONTEMPORARY ISSUES
IN URBAN PLANNING

MEDITERRANEAN CITIES
– DUBROVNIK, VENICE, CORFU

SCIENTIFIC SUBJECT REVIEW
[https://doi.org/10.31522/p.26.2\(56\).7](https://doi.org/10.31522/p.26.2(56).7)
UDC 711.4 (DUBROVNIK:VENECIJA:KRF) "20"

Sl. 1. DUBROVNIK, VENECIJA, KRF
FIG. 1 DUBROVNIK, VENICE, CORFU

KRUNOSLAV ŠMIT, INES MRAVUNAC

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
HR – 10000 ZAGREB, KAČICEVA 26
ksmit@arhitekt.hr
imravunac@arhitekt.hr

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF ARCHITECTURE
CROATIA – 10000 ZAGREB, KAČICEVA 26
ksmit@arhitekt.hr
imravunac@arhitekt.hr

PREGLEDNI ZNAJSTVENI ČLANAK

[https://doi.org/10.31522/p.26.2\(56\).7](https://doi.org/10.31522/p.26.2(56).7)

UDK 711.4 (DUBROVNIK:VENECIJA:KRF) "20"

TEHNIČKE ZNAJSTVI / ARHITEKTURA I URBANIZAM

2.01.02. – URBANIZAM I PROSTORNO PLANIRANJE

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVACEN: 16. 10. 2018. / 11. 12. 2018.

SCIENTIFIC SUBJECT REVIEW

[https://doi.org/10.31522/p.26.2\(56\).7](https://doi.org/10.31522/p.26.2(56).7)

UDC 711.4 (DUBROVNIK:VENECIJA:KRF) "20"

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

2.01.02. – URBAN AND PHYSICAL PLANNING

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 16. 10. 2018. / 11. 12. 2018.

TEMATSKA PODRUČJA PLANOVA UPRAVLJANJA KAO INDIKATOR SUVREMENIH URBANISTIČKIH PROBLEMA MEDITERANSKI GRADOVI – DUBROVNIK, VENECIJA, KRF

THEMATIC AREAS OF MANAGEMENT PLANS AS INDICATORS OF CONTEMPORARY ISSUES IN URBAN PLANNING MEDITERRANEAN CITIES – DUBROVNIK, VENICE, CORFU

DUBROVNIK, VENECIJA, KRF
MEDITERANSKI GRADOVI
PLANOVI UPRAVLJANJA
UNESCO
URBANISTIČKI PROBLEMI

DUBROVNIK, VENICE, CORFU
MEDITERRANEAN CITIES
MANAGEMENT PLANS
UNESCO
ISSUES IN URBAN PLANNING

Članak istražuje tematska područja Planova upravljanja spomeničkim cjelinama pod zaštitom UNESCO-a te ih postavlja u komparativni odnos sa suvremenim urbanističkim problemima mediteranskih gradova na primjeru Dubrovnika, Venecije i Krfa. Utvrđuju se zajedničke i razlikovne svojstvenosti urbanističkih obilježja gradova i tematskih cjelina njihovih Planova upravljanja kao indikatora urbanističkih problema u kontekstu suvremenoga mediteranskog grada.

This article explores the thematic areas of Management Plans for the historic ensembles under UNESCO protection and relates them to contemporary issues in urban planning of the Mediterranean cities, as exemplified by the cities of Dubrovnik, Venice, and Corfu. It aims to give a comparative analysis of their common and distinctive features in the field of urban planning as well as the thematic areas of their Management Plans as indicators of the problems related to the urban planning of a Mediterranean city.

UVOD

INTRODUCTION

Mediterranski gradovi (Sl. 2.), posebice oni s graditeljskim i prirodnim kulturnim naslijeđem što se nalazi na UNESCO-ovu¹ Popisu svjetske baštine², suočavaju se s izazovima suvremenoga doba. Rješenja problema traže se kroz različite modele, programe i strateške dokumente na razini država i gradova, te razmjenom iskustava dobivenih prekograničnom suradnjom i radom na zajedničkim projektima međunarodnih i regionalnih organizacija. Kao jedan od mogućih odgovora nametnutim izazovima, UNESCO je kroz svoje Deklaracije³ naglasio potrebu za donošenjem Planova upravljanja za zaštićene spomeničke cjeline na Popisu svjetske baštine, s ciljem njihove kvalitetnije zaštite, unapređenja stanja i poticanja ravnomjernog razvoja.

Baština je naše naslijeđe iz prošlosti, ono s čime živimo i sada, te ono što prenosimo budućim generacijama. Kulturna i prirodna baština nezamjenjiv je izvor života, inspiracije, nositelj identiteta. Ono što koncept svjetske baštine čini iznimnim jest njegova univerzalna primjena. Područja svjetske baštine pripadaju svim narodima svijeta, bez obzira na čijem se teritoriju nalaze.⁴

Zaštita baštine, materijalne i nematerijalne, važan je čimbenik za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta koji je zajedničko bogatstvo čovječanstva u njegovoj raznolikosti i posebnosti.⁵ Uočivši da kulturnoj i prirodnoj baštini sve više prijete uni-

štenje, ne samo zbog uobičajenih uzroka propadanja nego i zbog promjene društvenih i gospodarskih uvjeta, na Generalnoj konferenciji UNESCO-a održanoj u Parizu 1972. donesena je *Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine*. Tako postavljen UNESCO-ov koncept jedinstven je jer se u jednom dokumentu povezuje koncept zaštite prirode i očuvanja kulturnih dobara. On obvezuje sve države članice da definiraju, čuvaju, štite, prezentiraju i predaju budućim naraštajima kulturna i prirodna dobra od iznimne vrijednosti na svome teritoriju.⁶ Dobra svjetske baštine upisuju se na Popis svjetske baštine koja obuhvaća najistaknutija dobra kulturne i prirodne baštine diljem svijeta.⁷ Trenutačno se na Popisu nalaze 1092 dobra – spomenika, skupnih zdanja, znamenitih mjesta, spomenika prirode, geoloških i fiziografskih formacija, koji su od iznimne univerzalne vrijednosti.⁸ Da bi se našla na Popisu svjetske baštine, dobra moraju ispunjavati jedan ili nekoliko kriterija za uvrštenje, zadovoljiti uvjete integriteta i autentičnosti, te zahtjeve zaštite i upravljanja.

Uočivši potrebu za jačanjem zaštite svjetske baštine, s naglaskom na lokalitetima koji se već nalaze na Popisu svjetske baštine, UNESCO-ov World Heritage Committee [WHC]

¹ UNESCO djeluje u pet programskih područja: obravnavanje, prirodne znanosti, društvene i humanističke znanosti, komunikacije i informacije. Ključne teme na programskom području kultura jesu: materijalna i nematerijalna baština, kulturne industrije, kulturna raznolikost, interkulturni dijalog, kulturni turizam, kulturne politike, kreativnost i umjetnost, autorska prava. [http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=9 (15.5.2018.)]

² Svjetska baština je izuzetna univerzalna vrijednost – kulturno i/ili prirodno značenje i vrijednost tako su izuzetni da nadilaze nacionalne granice pa su od zajedničke važnosti za sadašnje i buduće generacije cijeloga čovječanstva. [http://whc.unesco.org/archive/opguide13-en.pdf (15.5.2018.)]

³ *Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine (1972.)* i *Deklaracija iz Budimpeste (2002.)*, (2006.).

⁴ UNESCO WORLD HERITAGE CENTRE, 2008.

⁵ Prema definiciji Ministarstva kulture Republike Hrvatske. [https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6 (15.5.2018.)]

⁶ http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=9 [18.5.2018.]

⁷ https://whc.unesco.org/en/list/ [14.9.2018.]

⁸ UNESCO WORLD HERITAGE CENTRE, 2015.

⁹ UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN, 2013.

¹⁰ Indikator ili pokazatelj jest parametar ili vrijednost proizašla iz parametara koja ukazuje na, daje informacije o, i/ili opisuje stanje nekog fenomena/okruženja/područja, sa značajem i značenjem koje nadilazi ono koje se direktno veže za parametarsku vrijednost. Indikatori daju informaciju o funkcioniranju specifičnog sustava za određenu namjenu – kao potpora donošenju odluka u sustavu upravljanja. Indikatori kvantificiraju i grupiraju podatke koji se mogu mjeriti i nadzirati kako bi se odredile potrebne promjene. Pritom pomažu u razumijevanju razloga zbog kojih se promjene događaju. [http://ec.europa.eu/environment/integration/research/newsalert/pdf/indicators_for_sustainable_cities_IR12_en.pdf (19.10.2018.)]

¹¹ Vidjeti obilježja *Plana upravljanja Venecijom*. [http://www.veniceandlagoon.net/web/wp-content/uploads/2014/12/MP_volume_low_eng.pdf (25.5.2018.)]

donio je u Budimpešti 2002. *Deklaraciju* s ciljem osiguranja ravnoteže između očuvanja, održivosti i razvoja različitih lokaliteta relevantnih na kulturnoj, ekonomskoj i društvenoj razini. Kako bi se osigurali ciljevi zaštite sadržani u *Deklaraciji* iz Budimpešte od 2006., obvezatno je donošenje Planova upravljanja – jedinstvenih dokumenata za lokalitete koji se nalaze na Popisu zaštićene svjetske baštine. Sustav upravljanja kulturnom baštinom pomaže u očuvanju i upravljanju određenim dobrom ili skupinom dobara tako da se stite vrijednosti baštine te, gdje je to moguće, unaprjeđuju šire socijalne, gospodarske, okolišne i ekološke koristi izvan granica dobra.⁹

U istraživanju se proučavaju obilježja triju međusobno usporedivih mediteranskih gradova sa zaštićenim spomeničkim cjelinama na UNESCO-ovu Popisu svjetske baštine: Dubrovnik, Venecija i Krf (Sl. 1. i 2.). Oni svoje Planove upravljanja već imaju (Venecija i Krf) ili su u postupku donošenja (Dubrovnik). Cilj je istraživanja pokazati da tematska područja Planova upravljanja zaštićenim spomeničkim cjelinama svjetske baštine UNESCO-a mogu biti indikatori¹⁰ suvremenih urbanističkih problema ne samo gradova pod zaštitom nego i drugih mediteranskih gradova.

TEMATSKA PODRUČJA PLANOVA UPRAVLJANJA

THEMATIC AREAS OF MANAGEMENT PLANS

Planovi upravljanja [*The Management Plans*] jesu instrumenti koji daju okvire za vrjednovanje, predviđanje i upravljanje ekološkim i okolišnim, društvenim, ekonomskim i gospodarskim procesima, čimbenicima i promjenama koje mogu utjecati na stanje i kvalitetu svjetske kulturne baštine.¹¹

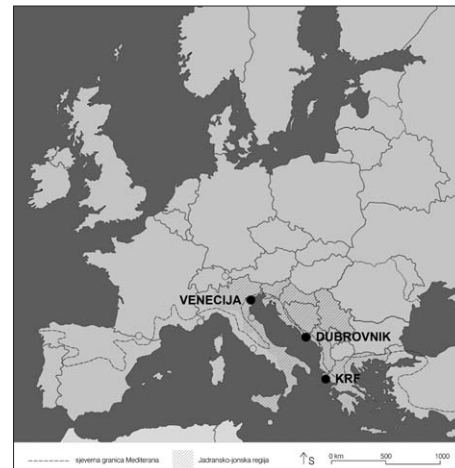
Planovi trebaju osigurati visoku razinu zaštite lokaliteta svjetske baštine te ponuditi modele upravljanja i unapređenja stanja naslijeđa u sklopu lokalnog i regionalnog razvoja. Njihova je zadaća definiranje okvira potrebnih za

prepoznavanje i vrjednovanje prirodnih i kulturnih obilježja zaštićenih lokaliteta; određivanje dugoročnih ciljeva i referentnoga političkog okvira zaštite, konzervacije i unapređenja vrijednosti lokaliteta; određivanje strateških i akcijskih politika i projekata sukladno ciljevima i kriterijima upravljanja, te sistemski nadzor postignutih rezultata tijekom vremena. Osnovni cilj Planova upravljanja lokalitetima UNESCO-ove svjetske baštine jest aktivna zaštita i unapređenje stanja naslijeđa kroz interdisciplinarnu projekte koordinirane između dionika odgovornih za zaštićeni lokalitet.

Planovi su upravljanja provedbeno raščlanjeni na akcijske planove kojima se utvrđuju konkretni koraci za realizaciju planskih prioriteta, mjera i aktivnosti. Planovi upravljanja temeljeni su na interdisciplinarnoj suradnji različitih dionika, institucija i tijela odgovornih za upravljanje prirodnim resursima i kulturnim dobrima zaštićenog lokaliteta. Postižu svoj legitimitet kroz formalne sporazume i konvencije potpisane od strane svih dionika odgovornih za zaštitu lokaliteta. Prolaze kroz periodičke procjene i dopune kako bi se omogućila provjera njegovih rezultata. Očekivano je trajanje primjene Planova upravljanja pet godina, dok se njegovi akcijski planovi revidiraju na godišnjoj bazi.

Međusobnom komparativnom analizom mogu se utvrditi zajedničke i razlikovne svojstvenosti, kako urbanističkih obilježja proučavanih gradova tako i obilježja njihovih Planova upravljanja. U ovome je istraživanju provedena komparativna analiza triju mediteranskih gradova: Dubrovnika u Hrvatskoj, Venecije u Italiji i Krfa u Grčkoj.

Gradovi (lokaliteti) uključeni su u analizu (Tabl. I.) na temelju usporedbenih osobitosti: mediteranski grad, grad Jadransko-jonske regije, grad s lokalitetom na UNESCO-ovu Popisu svjetske baštine (vrsta lokaliteta: gradsko područje ili dio grada), grad za koji postoji ili je u izradi Plan upravljanja za zaštićenu spomeničku cjelinu na UNESCO-ovu Popisu svjetske baštine, suvremeni turistički grad s urbanističkim problemima neodrživog turizma.

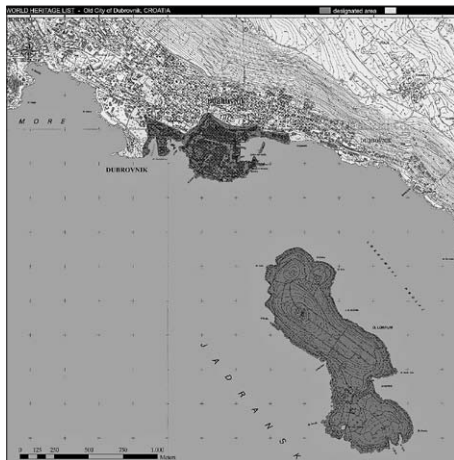

Sl. 2. POLOŽAJ DUBROVNIKA, VENECIJE I KRFA – KONTEKST MEDITERANA I JADRANSKO-JONSKE REGIJE
FIG. 2 POSITIONS OF DUBROVNIK, VENICE, AND CORFU – THE CONTEXT OF THE MEDITERRANEAN AND THE ADRIATIC-IONIAN REGION

Tabl. I. USPOREDBENE OSOBITOSTI MEDITERANSKIH GRADOVA: DUBROVNIK, VENECIJA, KRF
TABLE I COMPARATIVE FEATURES OF THE MEDITERRANEAN CITIES: DUBROVNIK, VENICE, CORFU

	DUBROVNIK	VENECIJA	KRF
Mediterranski grad/regija/zemlja	Da / Jadransko-jonska regija / Hrvatska	Da / Jadransko-jonska regija / Italija	Da / Jadransko-jonska regija / Grčka
Grad na obali/otoku	Zapadna obala Jadranskog mora	Istočna obala Jadranskog mora	Otok Jonskog mora
Tipologija grada	Utvrđena gradska jezgra	Jezgra grada na otocima	Utvrđena gradska jezgra
Površina grada	143,35 km ²	414,57 km ²	41,91 km ²
Broj stanovnika	42.615 stanovnika (2011.)	264.557 stanovnika (2014.)	39.487 stanovnika (2001.)
UNESCO-ova zaštita	Stari Grad Dubrovnik	Venecija i njezine lagune	Stari Grad Krf
Vrsta lokaliteta	Gradska jezgra, kulturni pejzaz	Gradsko područje, kulturni pejzaz	Gradsko područje
Plan upravljanja	Koncept Plana upravljanja zaštićenom spomeničkom cjelinom Grada Dubrovnika, 2017.	Plan upravljanja 2012.-2018.: Venecija i njezina laguna – UNESCO-ova Svjetska baština	Prijedlog azuriranog Plana upravljanja – Akcijski plan 2013.-2018.: Stari Grad Krf

SL. 3. STARI GRAD DUBROVNIK
– PODRUČJE POD ZAŠTITOM UNESCO-A
FIG. 3 OLD CITY OF DUBROVNIK
– THE AREA UNDER UNESCO PROTECTION

Dubrovnik, Venecija i Krk – gradovi su koji pripadaju prostoru Jadransko-jonske regije. Dok se Dubrovnik i Venecija nalaze na obali Jadranskog mora, Krk je, kao grad-otok u Jonskom moru, na samom ulazu u Jadran. U kontekstu Jadransko-jonske regije, Dubrovnik, Venecija i Krk jesu gradovi koji predstavljaju njezine tri vodeće turističke zemlje: Hrvatsku, Italiju i Grčku.¹² Sva tri grada imaju zaštićene spomeničke cjeline pod zaštitom UNESCO-a za koje su Planovi upravljanja doneseni ili u postupku donošenja: Stari grad Dubrovnik (Sl. 3.), Venecija i njezina laguna (Sl. 4. i 5.), Stari grad Krk (Sl. 6. i 7.).

Dubrovnik – nalazi se na hrvatskom dijelu istočne jadranske obale, smješten u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Nazivan "biserom Jadrana", Dubrovnik je još od 13. stoljeća bio važna mediteranska pomorska sila. Iako značajno oštećen zbog potresa 1667. godine, Dubrovnik je uspio sačuvati svoje gotičke, renesansne i barokne crkve, samostane, palače i fontane od izuzetne kulturne vrijednosti. Nakon intenzivnog oštećivanja tijekom bombardiranja u Domovinskom ratu Dubrovnik je bio uvršten na Popis ugrožene baštine svijeta UNESCO-a od 1991. do 1998. godine.¹³

Venecija i njezina laguna – Venecija se nalazi na talijanskom dijelu zapadne jadranske obale, u regiji Veneto. Osnovana je u 5. stoljeću, a rasprostire se na više od 118 malih otoka. Venecija je već u 10. stoljeću postala pomorska sila. Cijeli je grad izvanredno arhitektonsko remek-djelo u kojem čak i najmanje građevine posjeduju djela najvećih svjetskih umjetnika.¹⁴

Stari grad Krk – Krk je grad na istoimenom grčkom otoku koji se nalazi u Jonskom moru.

Strateški je pozicioniran na ulasku u Jadransko more, a vuče svoje korijene iz 8. stoljeća pr.Kr. Tri gradske utvrde gradili su glasoviti venecijanski inženjeri i služile su četiri stoljeća kao obrana pomorske trgovine Republike Venecije naspram Otomanskog Carstva. Tijekom vremena utvrde su obnovljene i djelomično ponovno izgrađene nekoliko puta, posljednji put pod britanskom vladavinom u 19. stoljeću. Pretežito neoklasična stambena matrica Staroga grada djelomično je iz venecijskog razdoblja, a djelomično iz 19. stoljeća. Kao utvrđena mediteranska luka, urbana cjelina Krka sa svojom lukom posebna je po svojoj visokoj razini integriteta i autentičnosti.¹⁵

Istraživani lokaliteti svjetske baštine važni su resursi za razvoj teritorija koji, uz adekvatno upravljanje i zaštitu, mogu značajno pridonijeti održivom razvoju teritorija.¹⁶ Problematika održivog razvoja implementirana je u planovima upravljanja kroz niz različitih tema, od kojih je – uz teme zaštite i korištenja lokacije te upravljanja gospodarskim aktivnostima – turizam prepoznat kao jedna od ključnih tema za razvoj lokaliteta. Zaštićeni lokaliteti Dubrovnika, Venecije i Krka imaju značajnu ulogu u gospodarskom i osobito turističkom razvoju regija u kojima se nalaze. Ta uloga vidljiva je i u strukturi tematskih područja kao aktualnih pitanja i problema s kojima se ti gradovi suočavaju i za koje je potrebno planiranje upravljanja.

Kako bi se razvoj nepovoljnog stanja za Grad zaustavio i usmjerio k pozitivnom, *Prijedlogom koncepta Plana upravljanja zaštićenom spomeničkom cjelinom Grada Dubrovnika*¹⁷, donesenom 2016., prepoznata su ključna tematska područja unutar kojih su utvrđeni osnovni problemi, ciljevi plana, prioriteta i mjere. Osnovni je cilj „stvaranje pretpostavki za upravljanje zaštićenom spomeničkom cjelinom Grada Dubrovnika radi očuvanja i unaprjeđenja svojstva univerzalnih vrijednosti pod zaštitom UNESCO-a, uz istovremeno razvijanje suvremenog života Grada”.¹⁸ Postavljeni su *Prioriteti*: Očuvanje i unaprjeđenje stanja zaštićene povijesne urbane cjeline, Očuvanje i afirmacija kulturnog identiteta Grada, Život u Gradu, Održivi turistički razvoj,

SL. 4. VENECIJA I NJEZINA LAGUNA
– PODRUČJE POD ZAŠTITOM UNESCO-A
FIG. 4 VENICE AND ITS LAGOON
– THE AREA UNDER UNESCO PROTECTION

SL. 5. PLAN UPRAVLJANJA 2012.-2018.:
VENECIJA I NJEZINA LAGUNA
FIG. 5 MANAGEMENT PLAN 2012-2018:
VENICE AND ITS LAGOON

¹² https://planbleu.org/sites/default/files/upload/files/Alo_Tourism_factsheet_160115.pdf [6.9.2018.]

¹³ Stari grad Dubrovnik upisan je 1979. na UNESCO-ov Popis svjetske baštine prema kriterijima za uvrštavanje: (i), (iii), (iv). [<https://whc.unesco.org/en/list/95> (18.5.2018.)]

¹⁴ Venecija i njezine lagune uvrštene su 1987. na UNESCO-ov Popis svjetske baštine prema kriterijima za uvrštavanje: (i), (ii), (iii), (iv), (v) i (vi). [<https://whc.unesco.org/en/list/394> (19.5.2018.)]

¹⁵ Stari grad Krk upisan je 2007. na UNESCO-ov Popis svjetske baštine prema kriteriju za uvrštavanje: (iv). [<https://whc.unesco.org/en/list/978> (23.5.2018.)]

¹⁶ *** 2016.

¹⁷ U daljnjem tekstu: *Koncept Plana upravljanja za Dubrovnik*

Sigurnost, Povezanost, Suvremeni „Dubrovački statut“.

*Plan upravljanja 2012.-2018.: Venecija i njezina laguna – UNESCO-ova Svjetska baština*¹⁹, donesen 2012., sadrži *Teme*: Regionalno planiranje i upravljanje, Zaštita i očuvanje naslijeđa, Održivo korištenje lokacije; Komunikacija, promocija i trening, Znanje i dijeljenje znanja, te *Strateske ciljeve*: Očuvanje, obnova i unaprjeđenje ljudskih naselja (urbanih i ruralnih), okolisa i krajolika lagune; Očuvanje, obnova i unaprjeđenje arhitektonskog, arheološkog, povijesnog, umjetničkog, etno-antropološkog, arhivskog i književnog naslijeđa; Rekonstrukcija socio-ekonomskog tkiva povijesnog središta i širenje stambenih područja; Racionalizacija turističkih kretanja kreiranjem komplementarnih oblika tradicionalnog turizma; Očuvanje i podupiranje proizvodnje, posebno tradicionalne, i promocija kompatibilnih aktivnosti s karakteristikama lokacije; Unaprjeđenje pristupačnosti, mobilnosti i prometnog sustava podupirući alternativne opcije; Razvoj urbane i periurbane agrokulture, gradskih vovnjaka i malih otoka, zaštita agrokulturnih područja, izbjegavanje depopulacije ruralnih područja i promocija ruralnog turizma; Razvoj široke osviještenosti univerzalnih vrijednosti lokacije i aktivnih oblika dijaloga, participacije i uključenosti ostalih aktera (stanovnici, korisnici, ekonomisti, turisti); Koordinacija i promocija kulturnih i prostornih marketinških inicijativa koje se odnose na lokaciju; Unaprjeđenje ljudskih potencijala kroz jačanje i integraciju istraživačkih sustava za prirodno i kulturno naslijeđe; Stvaranje koordinacijskog sistema za dijeljenje i razmjenu istraživača, istraživanja i podataka institucija te definiranje novih razvojnih tema; Promocija zajedničke i standardizirane usluge tijela koja se nalaze na teritoriju kako bi se kulturno naslijeđe promoviralo putem interneta.

*Prijedlog azuriranog Plana upravljanja – Akcijski plan 2013.-2018.: Stari grad Krf*²⁰, donesen 2013., sadrži *Teme*: Implementacija i utjecaj Plana, Zaštita i očuvanje zaštićene lokacije, Dokumentacija, edukacija i istraživanje, Fizička pristupačnost i promet, Upravljanje posjetiteljima.

18 *** 2017.

19 U daljnjem tekstu: *Plan upravljanja za Veneciju*

20 U daljnjem tekstu: *Plan upravljanja za Krf*. Plan je upravljanja izrađen na inicijativu Općine Krf i ogranka Tehničke komore Grčke na Krfu. [*** 2016.]

21 Pojam Mediterana nije jednostavno jednoznačno odrediti. Prema: BRAUDEL, 1997. 'pravi Mediteran' prostire se od sjeverne granice rasprostiranja stabla masline do sjeverne granice rasprostiranja stabla palme. Geografski se Sredozemlje ili Mediteran može odrediti kao područje oko Sredozemnog mora, dok su mediteranske zemlje sve one koje mu gravitiraju.

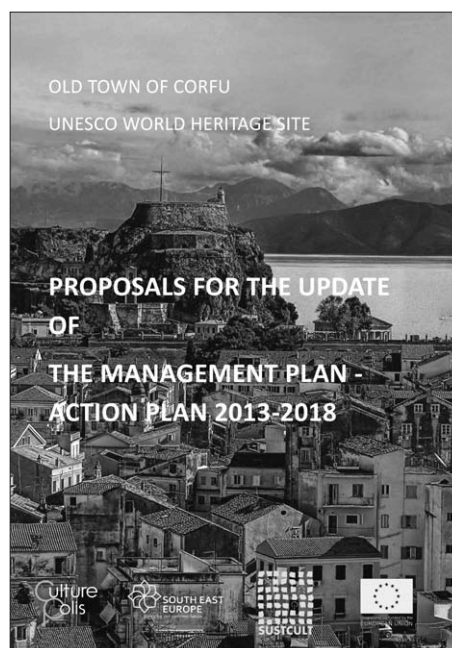
22 TEBBAL, 2011.

23 TEBBAL, 2011.

URBANISTIČKI KONTEKST MEDITERANSKIH GRADOVA

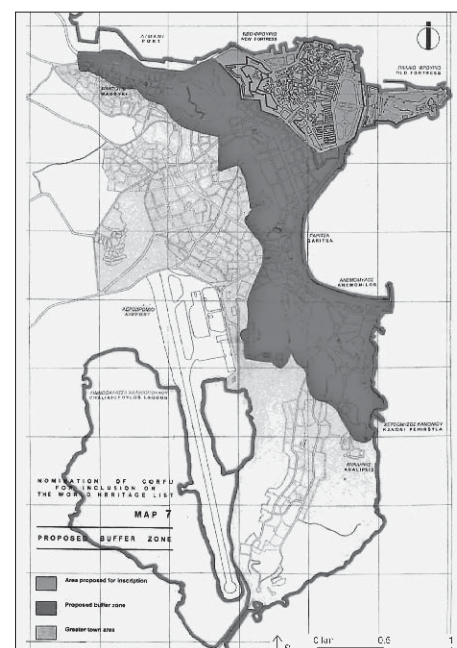
URBAN PLANNING CONTEXT OF THE MEDITERRANEAN CITIES

Zemljopisni uvjeti, političke i gospodarske prilike, utjecaji civilizacija i religija zajednički su pridonijeli da prostor Mediterana²¹ postane homogen svijet koji se prostire izvan njegovih morskih obala. Mediteranskim gradovima zajedničko je obilježje kulturno naslijeđe kao rezultat njihova prirodnog okruženja, povijesti, kulture i bogatstva ostavštine različitih civilizacija koje su ga oblikovale. Prepoznatljive kvalitete koje ih izdvajaju od gradova drugih regija jesu: dobar geografski položaj, povoljna mediteranska klima, relativno dobra prometna povezanost, kulturno naslijeđe koje posjeduju, slobodno zemljište i industrijske zone za investicijske projekte, atraktivnost gradova za poduzetničko ulaganje te dostupna radna snaga (barem u kvantitativnom smislu).²² Usprkos tome, mediteranski gradovi ne uspijevaju iskoristiti svoj puni razvojni potencijal. Naprotiv, u kontekstu današnjih procesa globalizacije, nekoč razvijeni dijelovi Europe bore se s nizom problema i izazova, kao što su pitanje ekonomskog razvoja (posebno rizika zbog usmjerenosti isključivo na turizam), visoka stopa nezaposlenosti, nekontrolirana imigracija i rast siromaštva, neplanirana urbanizacija, preintenzivan turizam, loša dostupnost javnih usluga i servisa, problemi s upravljanjem prometom te zaštitom kulturnog i prirodnog naslijeđa.²³ Neki problemi, kao što je problem preintenzivnog turizma, još su očitiji u gradovima sa zaštićenim spomeničkim cjelinama.

SL. 6. PLAN UPRAVLJANJA 2013.-2018.:
STARI GRAD KRF
FIG. 6 MANAGEMENT PLAN 2013-2018:
THE OLD TOWN OF CORFU

SL. 7. STARI GRAD KRF
– PODRUČJE POD ZAŠTITOM UNESCO-A
FIG. 7 OLD TOWN OF CORFU
– THE AREA UNDER UNESCO PROTECTION

Njihova turistička prezentacija ponajprije se temelji na bogatstvu kulturnog naslijeđa i njihovoj svjetskoj prepoznatljivost. No, kroz neadekvatno upravljanje i neodrživo korištenje naslijeđem koje imaju dovode u opasnost osnovu na kojoj grade svoj turistički identitet.

Civilizacija jadransko-jonskog prostora sredozemnoga bazena bila je iznimno složena, s utjecajima zapadne i istočne kulture te elementima koji su svojim prepletanjima dali originalnost graničnom području.²⁴ S obzirom na to da se ovo geografsko područje izuzetnih prirodnih i pejzažnih vrijednosti nalazilo na raskrižju velikih povijesnih civilizacija (Grka, Rimljana, Mlečana...), karakterizira ga raznovrsnost i bogatstvo kulturnih dobara, ostataka kultura minulih epoha, koja se nižu duž obala Italije, Slovenije, Hrvatske, Crne Gore, Albanije i Grčke. Jadransko-jonska regija prepoznata je kao cjelina i kroz makroregionalnu strategiju Europske unije – EUSAIR²⁵, koje je cilj promocija ekonomskog i društvenog napretka i rasta u regiji kroz unapređenje njene atraktivnosti, konkurentnosti i povezanosti, definiranih putem ovih tematskih područja: Plavi rast, Povezanost regije, Kvaliteta okoliša, Održivi turizam.²⁶ Kulturna i prirodna baština ove regije obuhvaća dobra od iznimne univerzalne vrijednosti, koja su upisana na UNESCO-ov Popis svjetske baštine. Trenutačno je na tom području više od dvadeset UNESCO-ovih lokaliteta.²⁷ EX.PO AUS (*Extension of Potentiality of Adriatic UNESCO Sites* – Unapređenje potencijala UNESCO-ovih lokaliteta na Jadranu) prekogranični je projekt kojeg je cilj uspostavljanje mreže suradnje između UNESCO-ovih lokaliteta na jadransko-jonskom području, uz razvijanje zajedničke dugoročne strategije održive valorizacije ovih lokaliteta utemeljene na visokoj razini upravljačke, tehnološke i energetske inovacije.²⁸

Turizam s obilježjima visokog intenziteta korištenja prostora značajan je uzrok negativnih pritisaka na prirodnu i kulturnu baštinu Jadransko-jonske regije.²⁹ To je uočljivo i na primjerima Dubrovnika, Venecije i Krfa. Dosađajna praksa prostornog planiranja u Hrvatskoj i drugdje na Sredozemlju pokazala je da se turistički kapaciteti planiraju nekritički. Koncept održivog razvoja promovira se u politikama turističkog razvoja kao ključna opcija, ali bez jasnih pokazatelja kojima bi se pratila njihova okolišna, društvena i ekonomska održivost.³⁰ Osim opasnosti za okoliš prisutan je i pritisak uzrokovan kruzerima, pogotovo ako se uzme u obzir činjenica da je sektor kruzing-turizma jedan od najbrže rastućih turističkih sektora.³¹ UNESCO je 2014. objavio *Izješće o statusu lokaliteta svjetske baštine koji se nalaze na Popisu svjetske baštine*³², u kojem se, između ostalog, govori o statusu

dvaju gradova – Dubrovnika³³ i Venecije³⁴. UNESCO upozorava da postojeća praksa neadekvatnog upravljanja spomeničkim cjelinama može dovesti do upisivanja obaju lokaliteta na Popis ugrožene svjetske baštine. Jos je oštrija kritika upućena Veneciji u detaljnom *Izješću* iz 2015. god.³⁵ Održivi razvoj turizma – koji podrazumijeva upravljanje turističkim prihvatnim kapacitetima i regulirano upravljanje kruzing-turizmom, zaštita okoliša i briga o zdravlju³⁶ te zaustavljanje trenda smanjenja broja stanovnika – tema je na kojoj trebaju raditi oba grada.

INDIKATORI SUVREMENIH URBANISTIČKIH PROBLEMA

INDICATORS OF CONTEMPORARY ISSUES IN URBAN PLANNING

Komparativnom analizom tematskih područja iz Planova upravljanja (Tabl. II.) pokazano je da su teme koje se ističu u *Konceptu Plana upravljanja za Dubrovnik, Planu upravljanja za Veneciju i Planu upravljanja za Krf*, uz razlike što proizlaze iz posebnosti obilježja lokacije, slične i usporedive na svim lokacijama. Može se uočiti naglasak na prepoznavanju, očuvanju, zaštiti, prezentaciji i unapređenju stanja zaštićenih spomeničkih cjelina. Također, iz Planova upravljanja vidljivo je da se oni usmjeruju i na područje šire od granica pod zaštitom UNESCO-a. Kako svaki od istraživanih Planova upravljanja ima specifičnu strukturu elaborata, utvrđivanje obilježja njihovih tematskih cjelina otežano je, uz smanjenu čitkost i usporedivost. Razlozi različitih pristupa u strukturiranju Planova upravljanja mogu se pronaći u svojstvenostima metodologija njihove izrade. Oni ovise o pravnom i institucionalnom okviru zemlje, vrsti i spe-

24 *** 2016.

25 EUSAIR, EU strategija za Jadransko-jonsku regiju, jedna je od četiriju EU makroregionalnih strategija koju je usvojila Europska komisija i potvrdilo Europsko vijeće 2014. god. Strategiju su razvile Komisija i države Jadransko-jonske regije pa je dogovorena međunarodna suradnja na područjima od zajedničkog interesa, kako za svaku regiju tako i za regiju u cjelini.

26 <https://www.adriatic-ionian.eu/about-eusair/> [23.5.2018.]

27 EX.PO AUS prekogranični je projekt koji je sufinancirala Europska unija u sklopu IPA programa Jadranske prekogranične suradnje (*Adriatic CBC Programme*) 2007.-2013. U projektu je sudjelovalo dvanaest partnera iz sedam država na Jadranu (Italija, Slovenija, Hrvatska i Grčka, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Albanija). [*** 2016.]

28 *** 2016.

29 https://planbleu.org/sites/default/files/upload/files/Alo_Tourism_factsheet_160115.pdf [6.9.2018.]

30 CARIĆ, KLARIĆ, 2011.

31 https://planbleu.org/sites/default/files/upload/files/Alo_Tourism_factsheet_160115.pdf [6.9.2018.]

32 <http://whc.unesco.org/archive/2014/whc14-38com-7B-Add-en.pdf> [10.10.2018.]

33 U *Izješću* se ističe potreba da se za Dubrovnik donese *Plan upravljanja zaštićenom spomeničkom cjelinom*

Tabl. II. Tematska područja koncepta plana upravljanja za Dubrovnik, plana upravljanja za Veneciju i plana upravljanja za KRF
 Table II Thematic areas of the management concept plan for Dubrovnik, management plan for Venice and management plan for Corfu

DUBROVNIK Koncept plana upravljanja zaštićenom spomeničkom cjelinom Grada Dubrovnika, 2017.	VENECIJA Plan upravljanja 2012.-2018.: Venecija i njezine lagune – UNESCO-ova Svjetska bastina	KRF Prijedlog azuriranog Plana upravljanja – Akcijski plan 2013.-2018.: Stari Grad Krf
Očuvanje i unaprjeđenje stanja zaštićene povijesne urbane cjeline Konzervatorske; urbanističke; arhitektonske; pejzažne; građevinske; energetske; komunalno-tehničke i pravno-vlasničke mjere	Regionalno planiranje i upravljanje Očuvanje, obnova i unaprjeđenje ljudskih naselja (urbanih i ruralnih), okolisa i krajolika lagune; Očuvanje, obnova i unaprjeđenje arhitektonskog, arheološkog, povijesnog, umjetničkog, etno-antropološkog, arhivskog i knjižnog naslijeđa: očuvanje i unaprjeđenje stanja zaštićene povijesne urbane cjeline	Zaštita i očuvanje zaštićene lokacije Vlasništvo; financiranje; povijesni okoliš; zgrade; otvoreni prostori i prirodni okoliš; tvrđave i fortifikacije; javno područje Dokumentacija, edukacija i istraživanje Dokumentacija, edukacija i istraživanje: očuvanje i unaprjeđenje stanja zaštićene povijesne urbane cjeline
Očuvanje i afirmacija kulturnog identiteta Grada Kulturna tradicija; naslijeđeni običaji i rituali; posebnosti i identiteti grada; nematerijalna bastina	Zaštita i očuvanje naslijeđa Očuvanje, obnova i unaprjeđenje arhitektonskog, arheološkog, povijesnog, umjetničkog, etno-antropološkog, arhivskog i knjižnog naslijeđa: očuvanje i afirmacija kulturnog identiteta grada	Dokumentacija, edukacija i istraživanje Dokumentacija, edukacija i istraživanje: očuvanje i afirmacija kulturnog identiteta grada
Život u Gradu Osnovne urbane funkcije (stanovanje, rad, odmor, rekreacija i zabava); raznovrsne dodatne urbane funkcije: višenamjensko i inovativno korištenje grada; suvremeni standard i kvaliteta stanovanja; različiti oblici stanovanja (stalno, privremeno, povremeno); unaprjeđenje komunalne i društvene infrastrukture; unaprjeđenje kvalitete javnih gradskih prostora (trgova, ulica) kao mjesta društvenosti	Održivo korištenje lokacije Rekonstrukcija socio-ekonomskog tkiva povijesnog središta i širenje stambenih područja	Implementacija i utjecaj plana Menadžment i administracija; financiranje; menadžment rizika; informacijski menadžment; nadzor; granice; lokalna zajednica; zakonska zaštita; kontrola razvoja; suvremeni razvoj; život u gradu
Održivi turistički razvoj Utemeljivanje na obilježjima iznimnih univerzalnih vrijednosti; podizanje kvalitete doživljaja i standarda posjetitelja; usklađenje potreba turista, stanovnika i građana; uključivanje atraktora iz okruženja; poticanje drugih (neturističkih) gospodarskih aktivnosti; reinvestiranje u kulturnu bastinu	Održivo korištenje lokacije Racionalizacija turističkih kretanja kreiranjem komplementarnih formi tradicionalnog turizma: održivi turistički razvoj	Upravljanje posjetiteljima Usluge za posjetitelje; širenje posjetiteljskih ruta i putovanje; marketing; lokalna zajednica: održivi turistički razvoj
Sigurnost Određivanje pravila ponašanja unutar zaštićene spomeničke cjeline; prirodne nepogode; klimatske promjene; potres; požar; terorizam; druge hitne situacije	Održivo korištenje lokacije Racionalizacija turističkih kretanja kreiranjem komplementarnih formi tradicionalnog turizma: sigurnost	Upravljanje posjetiteljima Usluge za posjetitelje; širenje posjetiteljskih ruta i putovanje; marketing; lokalna zajednica: sigurnost
Povezanost Prometno povezivanje svih dijelova Dubrovnika i okruženja; integralni, slojeviti i koordinirani sustav prometa (cestovni, tračni, zračni, morski); sustav javnog gradskog prijevoza; sustav parkiranja vozila (park and ride); sustav ulaza u Grad (rasterećenje lokaliteta Pile/Ploče)	Održivo korištenje lokacije Unaprjeđenje pristupačnosti, mobilnosti i prometnog sustava podupirući alternativne opcije: povezanost	Fizička pristupačnost i promet Promet, parking, ulazne točke, autobusi, javni prijevoz, pješaci i biciklisti, pristupačnost za sve
Suvremeni „Dubrovacki statut“ Zastupanje javnog interesa; kontroliranje komercijalizacije; uvođenje propisa, smjernica, pravila, kriterija i procedura; korištenje pozitivnih povijesnih iskustava i iskustava drugih povijesnih gradova pod zaštitom UNESCO-a; usklađivanje i koordiniranje upravljanja Grada, Županije i Države; uključivanje civilnog društva, građana i stanovnika; osiguranje transparentnosti	Komunikacija, promocija, trening Unaprjeđenje oblika komunikacije, promocije i treninga svih dionika, korisnika i zajednica lokacije Znanje i dijeljenje znanja Razvoj široke osviještenosti univerzalnih vrijednosti lokacije i aktivnih oblika dijaloga, participacije i uključenosti ostalih aktera (stanovnici, korisnici, ekonomisti, turisti)	Implementacija i utjecaj plana Menadžment i administracija; financiranje; menadžment rizika; informacijski menadžment; nadzor; granice; lokalna zajednica; zakonska zaštita; kontrola razvoja; suvremeni razvoj; uvođenje specifičnih društvenih normi

cificnosti lokaliteta i lokalnog konteksta, te podrazumijevaju različite etape i uključivanje različitih zainteresiranih strana.³⁷

Grada Dubrovnika, Strategija razvoja turizma koja uključuje regulaciju kružnog-turizma te Studija utjecaja na bastinu. Studiju utjecaja na bastinu izradio je Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu [Šmit, 2016.], dok je Ministarstvo turizma najavilo donošenje nove Strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine u kojoj će biti obuhvaćeni svi relevantni problemi. U Izvješću iz 2018. za Dubrovnik ponovno je naglašena važnost donošenja Plana upravljanja što prije. [https://whc.unesco.org/archive/2018/whc18-42com-18-en.pdf (14.10.2018.)]

34 U Izvješću se za Veneciju ističe potreba izrade Studije utjecaja na bastinu za planirane velike infrastrukturne i građevinske projekte u Veneciji, uvođenja zabrana ulaska velikim brodovima u Lagunu te donošenja Strategije održivog razvoja turizma koja će regulirati broj posjetitelja i kruzera u Veneciji.

35 https://whc.unesco.org/en/documents/142101/ [10.10.2018.]

36 CARIC, MACKELWORTH, 2014: 350-363

37 *** 2016.

38 UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN, 2013.

39 *** 2016.

40 Kvantificirani prikaz indikatora urbanističkih problema mogući je predmet nastavka provedenog istraživanja, uz kontinuirano praćenje, unaprjeđivanje i aktualiziranje pokazatelja u odnosu na trendove promjena u prostoru.

Smjernice za strukturiranje Planova upravljanja utvrđene su u dokumentima poput *Managing Cultural World Heritage* (UNESCO, ICCROM, ICOMOS i IUCN iz 2013.)³⁸, ali i u projektima kao što je EX.PO AUS: *Planiranje upravljanja UNESCO-ovim lokalitetima svjetske bastine: Smjernice za izradu, provedbu i nadzor Planova upravljanja – s primjerima UNESCO-ovih lokaliteta na Jadranu*.³⁹ Međutim, ne postoji jedinstveni okvir kojim bi se definirala zajednička tematska područja Planova upravljanja. Važno je istaknuti potrebu da su teme tretirane kroz Plan upravljanja sinkronizirane sa svim ostalim planskim dokumentima i strategijama, uključujući i one na lokalnoj i nacionalnoj, kao i na europskoj i međunarodnoj razini, kako bi se osigurala njihova provedba i implementacija.

Usporedbom Planova upravljanja u radu istraživanih mediteranskih gradova uočeno je da tematska područja na koja se usmjeruju planovi mogu biti indikator⁴⁰ njihovih suvremenih urbanističkih problema. Odnos je reverzibilan. Tematska područja u Planovima upravljanja oblikovana su kao odgovor na

aktualne probleme zaštićenih spomeničkih cjelina, koja se mogu usporediti sa suvremenim problemima i drugih mediteranskih gradova sa zaštićenim naslijeđem. Tematska su područja pritom i mogući pokazatelji izazova s kojima se suočavaju mediteranski gradovi. Problemi održivoga ekonomskog razvoja, nezaposlenosti, nekontroliranih imigracijskih procesa, potrebe planiranja i upravljanja turizmom i posjetiteljima, prometa, mobilnosti, dostupnosti javnih servisa te sigurnosti⁴¹ – obrađeni su kroz tematska područja Planova upravljanja svih istraživanih gradova. Usmjerenja tematskih cjelina iz Planova upravljanja mogu se prepoznati i kao indikatori problema zaštićenih spomeničkih cjelina, kulturnog naslijeđa, suvremenog života grada, održivog turizma, povezanosti i mobilnosti, upravljanja gradom, edukacije i istraživanja, prezentacije i promocije, kao i sigurnosti.

Na temelju rezultata komparativnih analiza tematskih područja iz *Planova upravljanja Dubrovnika, Venecije i Krfa* posebno su se istaknule tri vrste indikatora suvremenih urbanističkih problema (I-III):

Indikatori nekontroliranog intenziteta turističkog korištenja lokacije (I) – Tematska usmjerenja kojima se ističe *potreba za održivim turističkim planiranjem i razvojem iz Koncepta Plana upravljanja za Dubrovnik, odnosno održivo korištenje lokacije iz Plana upravljanja za Veneciju i upravljanje posjetiteljima iz Plana upravljanja za Krk* – pokazatelji su koji upućuju na urbanističke probleme održivoga korištenja lokacije, održivoga turističkog razvoja i potrebe za upravljanjem posjetiteljima te bi se mogli nazivati – indikatorima nekontroliranog intenziteta turističkog korištenja lokacije.

Turizam pruža mogućnost lokalnog i regionalnog razvoja, ali taj razvoj, ako nije jasno usmjeren i kontroliran, ima težnju stvaranja negativnih posljedica na prostor, koje se očituju zagušenjem prostora izgradnjom, preopterećenjem okoliša, opadanjem prirodnih i kulturnih vrijednosti te promjenama obilježja turističkih odredišta.⁴² Takav pristup nije prihvatljiv niti održiv, ne samo sa stajališta zaštite i očuvanja naslijeđa nego i s ekonomskog gledišta – jer turizam počiva na lijepom krajoliku i baštinskim vrijednostima.⁴³ Negativne posljedice takvog pristupa snažno djeluju na degradaciju turističke privlačnosti, opadanje vrsnoće turističke ponude i potražnje, smanjivanje intenziteta turističke aktivnosti te, na kraju, smanjenje prihoda od turizma.⁴⁴ Kao moguća rješenja utvrđenih problema *Koncept Plana upravljanja za Dubrovnik* ističe potrebu podizanja kvalitete doživljaja i standarda posjetitelja; usklađenje potreba turista, stanovnika i građana; uključivanje atraktora iz okruženja, reinvestiranje

u kulturnu baštinu i poticanje drugih (neturističkih) gospodarskih aktivnosti. *Plan upravljanja za Veneciju* nudi moguća rješenja kroz racionalizaciju turističkih kretanja kreiranjem komplementarnih formi tradicionalnog turizma; očuvanje i podupiranje, posebno tradicionalne, proizvodnje; razvoj urbane i periurbane agrokulture uz promociju ruralnog turizma. *Plan upravljanja za Krk* naglašava potrebu za upravljanjem posjetiteljima, uz planiranje i kontroliranje turističke nosivosti lokacije kao analitičkog, ali i strateškog planerskog procesa održivoga razvoja turističkog prostora.⁴⁵

Indikatori smanjenja učinkovitog upravljanja prometom (II) – Tematska usmjerenja kojima se obrađuje problematika *povezanosti iz Koncepta Plana upravljanja za Dubrovnik, održivog korištenja lokacije iz Plana upravljanja za Veneciju te fizičke pristupačnosti i prometa iz Plana upravljanja za Krk* – pokazatelji su koji ukazuju na urbanističke probleme uzrokovane nedostatcima povezanosti i pristupačnosti unutar prometnog sustava grada, zbog čega se mogu nazivati – indikatorima smanjenja učinkovitog upravljanja prometom.

Na primjeru Dubrovnika ističu se problemi prekapacitiranosti i zagušenja gradskih prometnica, zastoja, konflikata prometala i pješaka, te prometnih nezgoda, koji su cjelogodišnja stvarnost grada.⁴⁶ Problemi su još očitiji u razdoblju turističke sezone, kada se izazovima boravišnog i izletničkog turizma dodaju i poteškoće uzrokovane stihijskim kruziranjem turizmom. Analizirani Planovi upravljanja kroz svoja tematska usmjerenja upućuju na unapređenja upravljanjem prometom, koja usklađuju prometni sustav sa specifičnostima lokacije. Prema *Konceptu Plana upravljanja za Dubrovnik* unapređenje se predlaže kroz integralni, slojeviti i koordinirani sustav prometa (cestovni, tračni, zračni, morski), sustav javnoga gradskog prijevoza i sustav parkiranja vozila (*park and ride*). Istodobno, *Plan upravljanja za Veneciju* predlaže mogućnost unapređenja pristupačnosti, mobilnosti i prometnog sustava kroz podupiranje alternativnih opcija.

⁴¹ TEBBAL, 2011.

⁴² MRDA, CARIC, BOJANIC OBAD ŠCITAROCI, 2014: 212-227

⁴³ OBAD ŠCITAROCI, 2017: 6-11

⁴⁴ MRDA, CARIC, BOJANIC OBAD ŠCITAROCI, 2014: 212-227

⁴⁵ MRDA, CARIC, BOJANIC OBAD ŠCITAROCI, 2014: 212-227

⁴⁶ BAN, 2007: 3-22

⁴⁷ <https://whc.unesco.org/en/documents/142101/> [10.10.2018.]

⁴⁸ KLEMPIC BOGADI, VUKIC, ČALDAROVIC, 2018.

⁴⁹ <https://whc.unesco.org/en/documents/142101/> [10.10.2018.]

⁵⁰ Gentrifikacija je, prema SVIRČIĆ GOTOVAC (2009.), prestrukturacija stanovništva koja se odvija tako da se u

Indikatori nastajanja grada-spomenika (III)

– Usmjerenje na teme *života u gradu, očuvanje i afirmaciju kulturnog identiteta grada te očuvanje i unaprjeđenje stanja zaštićene spomeničke cjeline iz Koncepta Plana upravljanja za Dubrovnik*, odnosno *zaštitu i očuvanje naslijeđa i održivo korištenje lokacije iz Plana upravljanja za Veneciju i Plana upravljanja za Krk* – pokazatelji su kojima se ističu urbanistički problemi uzrokovani promjenom života u gradu ili doživljaja grada, a mogli bi se nazivati – indikatorima nastajanja grada-spomenika.

Problemi koje akumulira masovni turizam uzrokuju smanjenu kvalitetu života domicilnog stanovništva. Također, nekadašnji stanovni pretvaraju se u različite oblike smještaja za turiste. U *Izvešću UNESCO-a iz 2015.* za Veneciju piše da ne poduzmu li se u vezi s time drastične mjere tijekom sljedećih nekoliko godina, Veneciji prijete da se iz života grada pretvori u monofunkcionalnu turističku tvorevinu – muzej.⁴⁷ Osim promjena funkcija i strukture nekadašnjih stambenih zgrada i četvrti, mijenja se i struktura stanovništva.⁴⁸ Cijene nekretnina rastu, stanovništvo se iseljava, jer osim što je svakodnevni život u gradu otežan zbog mnoštva turista, on za mnoge postaje i preskup. Ljudi sa slabijim primanjima na taj su način, zapravo, prisiljeni napustiti grad.⁴⁹ To je jedan od bitnih razloga zbog kojih dolazi do procesa gentrifikacije.⁵⁰

Postojeći pritisci uzrokovani turizmom, slabe socijalne i demografske politike i želja za brzom zaradom temeljenom na ulaganju u turistički sektor – razlog su zbog kojega gradovi poput Dubrovnika, Venecije i Krfa mijenjaju tijekom svoje urbanog života. Sve se to odražava i na sliku grada. Velik broj turista (višeputo veći nego broj stalnoga stanovništva gradova) koji se u gužvi probija kroz uske gradske ulice zaštićene spomeničke cjeline, preopterećenje prometa i kruzeri koji mijenjaju gradske siluete, zgrade i stanovi koji su ljeti prolazni smještaj, a zimi prazni – sve su to doživljajne slike grada koje su u stalnoj mijeni. Moglo bi se postaviti i pitanje: potiče li stavljanje lokaliteta na Popis svjetske baštine i nekontrolirano turističko

korištenje lokacije, koje, osim što mijenja gradsku sliku, može dovesti i do opadanja broja stalnoga stanovništva te, paradoksalno, može uzrokovati i pojavu fenomena *grada-spomenika*?

Pristup pokušaju rješavanja tog pitanja u *Konceptu Plana upravljanja za Dubrovnik*, osim kroz pasivne mjere zaštite spomeničke cjeline, vidljiv je i kroz aktivni odnos prema kulturnoj tradiciji i očuvanje nematerijalne baštine kojom bi se očuvao i afirmirao kulturni identitet grada. Socijalni aspekt razvoja očit je kroz poticaj raznolikih urbanih funkcija, unapređenja kvalitete i standarda stanovanja, te kvalitete javnih gradskih prostora kao mjesta društvenosti. Na taj se način zeli potaknuti višeslojno, višenamjensko i inovativno korištenje grada. *Plan upravljanja za Veneciju* odgovore na nametnute izazove traži kroz rekonstrukciju socioekonomskog tkiva povijesnog središta i širenje stambenih područja.

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

Provedenim je istraživanjem na temelju komparativne analize triju mediteranskih gradova – Dubrovnika, Venecije i Krfa, utvrđeno da tematska područja iz Planova upravljanja mogu biti indikator suvremenih problema mediteranskih gradova. Istraživanje je otvorilo i nove teme, kao što je potreba za standardizacijom strukture tematskih područja koja se implementiraju u Planove upravljanja kako bi se omogućila njihova veća usporedivost, uz prijenos pozitivnih iskustava i praksi. Okviri standardizacije mogli bi proizlaziti iz postojećih službenih dokumenata, primjerice *Managing Cultural World Heritage* (2013.). Standardizirani predložak tematskih područja za Planove upravljanja mogao bi sadržavati niz obveznih tematskih područja i dodatne, fakultativne teme prema posebnostima pojedine lokacije.

Uzore i smjernice za prostor Jadransko-jonske regije moguće je potražiti u projektima kao što je EX.PO AUS. Standardizirani i unificirani pristup izlaganju tematskih cjelina u Planovima upravljanja mogao bi olakšati proces sistematizacije urbanističkih problema lokaliteta kao bitnih tema, što bi moglo pridonijeti povećanju suradnje u razmjeni iskustava između gradova. Istraživanje je također pokazalo kako su suvremeni izazovi i problemi s kojima se suočavaju mediteranski gradovi univerzalna tema, bez obzira na to imaju li oni lokalitete pod zaštitom UNESCO-a. Takav zaključak upućuje i na potrebu za izradom Planova upravljanja i za druge mediteranske gradove.

dotad zapustene dijelove grada naseljavaju bogatije klase stanovnika. Prepoznajući starije dijelove grada kao iznimno atraktivne i profitabilne, oni investiraju u iste i mijenjaju njihov izgled, kako u urbanističkom tako i u strukturnom smislu. Svi ovi procesi za sobom povlače nekoliko važnih strukturnih promjena – rast cijena nekretnina u središtu grada, komercijalizaciju središta ili povećanje broja trgovina i usluga prilagođenih višem sloju stanovništva, iseljavanje nižih ili siromašnijih slojeva stanovništva, nestanak industrijskih i radničkih zanimanja te pojavu novoga urbanoga životnog stila koji uglavnom obilježava potrošački obrazac. Osim najvidljivije fizičke transformacije u prostoru, gentrifikacija donosi i socijalne, kulturne i ekonomske promjene s dalekosežnim posljedicama na razvoj jednoga grada.

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

1. BAN, I. (2007.), *Temeljne postavke u rješavanju problema prometa Grada Dubrovnika*, „Ekonomska misao i praksa”, (1): 3-22, Dubrovnik
2. BRAUDEL, F. (1997.), *Sredozemlje i sredozemni svijet u doba Filipa II.*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb
3. CARIC, H.; KLARIC, Z. (2011.), *Istraživanje prihvatnog kapaciteta – međunarodna i hrvatska iskustva*, Poglavlje u znanstvenoj ediciji Instituta za turizam, knjiga br. 5, *Izazovi upravljanja turizmom*, Institut za turizam, Zagreb
4. CARIC, H.; MACKELWORTH, P. (2014.), *Cruise Tourism Environmental Impacts – the Perspective from Adriatic Sea*, „Ocean & Coastal Management”, 102: 350-363; https://www.researchgate.net/publication/267390733_Cruise_tourism_environmental_impacts_-_The_perspective_from_the_Adriatic_Sea
5. KLEMPČIĆ BOGADI, S.; VUKIĆ, J.; ČALDAROVIC, O. (2018.), *Život u povijesnoj jezgri Dubrovnika: sociološko-demografska studija*, Zavod za obnovu Dubrovnika, Dubrovnik
6. MRĐA, A.; CARIC, H.; BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI, B. (2014.), *Znacaj koncepta turističke nosivosti za prostorno planiranje: Dosadašnja istraživanja, razvoj koncepta i metodološki pristupi*, „Prostor”, 22 (2 / 48/): 212-227, Zagreb
7. OBAD ŠĆITAROCI, M. (2017.), *Uvod u znanstveni kolokvij*, u: OBAD ŠĆITAROCI, M. [ur.]: *Modeli revitalizacije i unaprjeđenja kulturnog naslijeđa – multidisciplinarni dijalog*, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: 6-11, Zagreb
8. SVIRIĆ GOTOVAC, A. (2009.), *Gentrifikacija kao proces prestrukturiranja u prostoru*, u: MARINOVIĆ, A. i sur. [ur.]: *Društvene promjene i društvena struktura: Hrvatska 20 godina kasnije*, Hrvatsko sociološko društvo: 32, Zagreb
9. TEBBAL, F. (2011.), *Challenges of mediterranean cities: MedCities*; <http://www.medcities.org/documents/10180/602643/CHALLENGES+OF+MEDITERRANEAN+CITIES.+FT..pdf/c9862d39-fa5b-4fea-808d-0189c91620e1>
10. UNESCO (2018.), *Basic Texts*, UNESCO, Paris; http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=34702&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
11. UNESCO, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (1972.), *Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*, World Heritage Convention, (Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne bastine) Adopted by the General Conference at its seventeenth session Paris, Paris; <https://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>
12. UNESCO, IICROM, ICOMOS and IUCN (2013.), *Managing Cultural World Heritage*, Paris, UNESCO World Heritage Centre (World Heritage Resource Manual), Paris <https://whc.unesco.org/en/managing-cultural-world-heritage/>
13. UNESCO World Heritage Centre (2008.), *World Heritage Information Kit*, Paris; http://whc.unesco.org/documents/publi_infokit_en.pdf
14. UNESCO World Heritage Centre (2015.), *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention* (WHC.15/01, 8.7.2015); <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>
15. *** (2014.), *Old Town of Corfu – UNESCO World Heritage Site Proposal for the update of the Management Plan / Action Plan 2013-2018*
16. *** (2016.), *Planiranje upravljanja UNESCO-ovim lokalitetima Svjetske bastine: Smjernice za izradu, provedbu i nadzor planova upravljanja – s primjerima UNESCO-ovih lokaliteta na Jadranu*, EX.PO AUS, Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore, Kotor; https://www.expoaus.org/upload/novosti/publication_expoaus_hr_web_105521.pdf
17. *** (2017.), *Odluka o donošenju Koncepta Plana upravljanja zaštićenom spomeničkom cjelinom grada Dubrovnika*, „Službeni glasnik grada Dubrovnika”, 16 (1.9.2017.), Dubrovnik
6. <https://whc.unesco.org/en/list/394> [19.5.2018.]
7. <https://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf> [21.5.2018.]
8. <https://whc.unesco.org/en/list/978> [23.5.2018.]
9. http://www.veniceandlagoon.net/web/wp-content/uploads/2014/12/MP_volume_low_eng.pdf [25.5.2018.]
10. <http://www.medcities.org/documents/10180/602643/CHALLENGES+OF+MEDITERRANEAN+CITIES.+FT..pdf/c9862d39-fa5b-4fea-808d-0189c91620e1> [6.9.2018.]
11. https://planbleu.org/sites/default/files/upload/files/Alo_Tourism_factsheet_160115.pdf [6.9.2018.]
12. <http://www.expoaus.org/hr/> [14.9.2018.]
13. <https://whc.unesco.org/en/list/> [14.9.2018.]
14. https://www.researchgate.net/publication/267390733_Cruise_tourism_environmental_impacts_-_The_perspective_from_the_Adriatic_Sea [14.9.2018.]
15. https://www.expoaus.org/upload/novosti/publication_expoaus_hr_web_105521.pdf [14.9.2018.]
16. <http://whc.unesco.org/archive/2014/whc14-38com-7B-Add-en.pdf> [10.10.2018.]
17. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=34702&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [10.10.2018.]
18. <https://whc.unesco.org/en/managing-cultural-world-heritage/> [10.10.2018.]
19. <https://whc.unesco.org/en/guidelines/> [10.10.2018.]
20. https://whc.unesco.org/en/list/95/multiple=1&unique_number=2315 [15.10.2018.]
21. http://ec.europa.eu/environment/integration/research/newsalert/pdf/indicators_for_sustainable_cities_IR12_en.pdf [19.10.2018.]

IZVORI
SOURCES

DOKUMENTACIJSKI IZVOR

DOCUMENT SOURCE

1. ŠMIT, K. (2016.), *Izješće o utjecaju planiranih projekata „Sportsko rekreacijski centar sa golf igralištem i turističkim naseljima Bosanka sjever i Bosanka jug” i “Stambena izgradnja u neizgrađenom dijelu naselja Bosanka” na lokalitet Svjetske bastine – spomeničku cjelinu “Stari grad u Dubrovniku”*, Zavod za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu, Arhitektonski fakultet, Zagreb

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

- SL. 1. I. Mravunac, 2018.
- SL. 2. I. Mravunac, 2018.
- SL. 3. https://whc.unesco.org/en/list/95/multiple=1&unique_number=2315 [15.10.2018.]
- SL. 4. http://www.veniceandlagoon.net/web/wp-content/uploads/2014/12/MP_volume_low_eng.pdf [25.5.2018.]
- SL. 5. http://www.veniceandlagoon.net/web/wp-content/uploads/2014/12/MP_volume_low_eng.pdf [25.5.2018.]
- SL. 6. *** 2014.
- SL. 7. *** 2014: 21

SAŽETAK

SUMMARY

THEMATIC AREAS OF MANAGEMENT PLANS AS INDICATORS OF CONTEMPORARY ISSUES IN URBAN PLANNING

MEDITERRANEAN CITIES – DUBROVNIK, VENICE, CORFU

This article presents a study on the characteristics of three comparable tourist Mediterranean towns in the Adriatic-Ionian region. Their protected monument ensembles are listed in the UNESCO register of the world heritage: Dubrovnik – the Old City of Dubrovnik; Venice – Venice and its lagoon; and Corfu – the Old Town of Corfu. The Management Plans for these areas have already been drawn up (Venice and Corfu) or are currently being developed (Dubrovnik). Their common and distinctive urban features are defined regarding the cities themselves as well as the thematic areas of their Management plans. They are then compared to contemporary problems that Mediterranean cities face in urban planning. The main objective of this research is to show that the thematic areas of Management Plans for the protected monument ensembles of the World heritage on UNESCO list can serve as indicators of contemporary problems in urban planning field in the protected cities as well as in other Mediterranean cities.

The analyzed sites of the World heritage are important resources for territory development. If properly managed and protected, they can substantially contribute to the sustainable development of the territory. The issues concerning sustainable development are addressed in the Management Plans through a series of various thematic areas. In addition to the site use and protection and managing the economic activities, tourism has been recognized as one of the key factors responsible for the development of a site. The protected cities of Dubrovnik, Venice and Corfu play an important role in the economic and especially tourist development of their regions. This role is also visible in the structure of the thematic areas in their Management Plans.

A comparative analysis of the thematic areas from the Management Plans of Dubrovnik, Venice and Corfu shows that the topics that feature prominently in the Plans are similar and comparable on all sites regardless of the differences resulting from their specific features. Emphasis is placed on the recognition, preservation, protection, presentation and enhancement of the protected monument ensembles. Further analysis reveals that the

thematic areas targeted by the Management Plans may be reliable indicators of contemporary urban planning problems in the Mediterranean cities.

The results of the comparative analysis on the thematic areas in the Management Plans for Dubrovnik, Venice, and Corfu reveal three types of contemporary indicators related to urban problems:

Indicators of uncontrolled intensity of tourism-related use of the site (I) – Thematic guidelines stressing the need for sustainable planning and development in tourism, i.e. sustainable site use and visitor management, are indicators of urban problems related to sustainable site use, sustainable tourism development, and the need for visitor management. They may be called the indicators of an uncontrolled intensity of tourism-related use of the site. Among the possible solutions are primarily: the need to raise the quality of experience and visitor standard; coordinating the needs of the tourists and the citizens; incorporating the attractors from the surroundings; reinvesting into the cultural heritage; stimulating other (non-tourist) economic activities; rational managing of tourist mobility by creating complementary forms of traditional tourism; preserving and supporting the production, especially the traditional one; development of urban and periurban agriculture with rural tourism promotion; managing visitors, planning and controlling the tourism capacity of a site as analytical but also strategic planning process of the sustainable development of a tourist area.

Indicators of reduced effectiveness in traffic management (II) – Thematic focus on the issues regarding connectivity, sustainable use of the site, physical accessibility and traffic are indicators showing the urban-planning issues brought about by poor connectivity and accessibility within the urban traffic system. Therefore they could be termed "indicators of reduced effectiveness in traffic management". The proposed solution focuses on an integral, multi-layered and coordinated traffic system (road, railway, air, sea); urban public traffic system; car parking system (park and ride); improving accessibility, mobility, and traffic system through the support of alternative options.

Indicators of the formation of a city-monument (III) – Focus on life in a city, preservation and recognition of cultural identity of a city, and preservation and enhancement of the protected monument ensembles, and protection and preservation of the heritage and sustainable use of the site are indicators stressing the urban-planning problems brought about by changes in the city life or the experience of a city. They could be termed "indicators of the formation of a city-monument". An approach to solving this issue, besides passive measures of protecting the monument ensemble is also visible in an active approach to the cultural tradition and the preservation of the non-material heritage aimed at the preservation and recognition of the city's cultural identity. A social aspect of development is visible in encouraging various urban functions, improving the quality and standard of living, and the quality of public urban spaces as places of social gathering. The idea is to stimulate multi-layered, multi-purpose and innovative use of the city.

The conducted analysis confirms that the thematic areas in the Management Plans may be reliable indicators of the contemporary issues in the Mediterranean cities. The research has opened up new themes as well such as the need for standardized structure of thematic areas implemented in the Management Plans in order to allow their greater comparability including a transfer of positive experience and practices. The standardization framework might be based on the existing official documents such as *Managing Cultural World Heritage* (2013.).

A standardized model for the thematic areas in the Management Plans might contain a range of mandatory thematic areas as well as some additional optional themes according to the specific features of a particular site. The models and guidelines for the Adriatic-Ionian region can be found in the projects such as EX.PO AUS. This research has also shown that contemporary challenges and issues faced by the Mediterranean cities are universal themes regardless of whether they are sites under UNESCO protection. Such a conclusion also points to the need to develop Management Plans for other Mediterranean cities, too.

BIOGRAFIJE

BIOGRAPHIES

Dr.sc. **KRUNOSLAV ŠMIT**, dipl.ing.arch., izvanredni je profesor na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Znanstveni je savjetnik u području tehničkih znanosti. Provodi istraživanja suvremenih arhitektonsko-urbanističkih, urbanističkih i prostornoplanerskih tema.

INES MRUVUNAC, mag.ing.arch., stručna je suradnica u Zavodu za istraživanje, razvoj i inovacije na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je diplomirala *cum laude* 2015. godine.

KRUNOSLAV ŠMIT, Ph.D., Dipl.Eng.Arch., Associate Professor at the Faculty of Architecture of the University of Zagreb. He is a scientific adviser in the field of technical sciences. He carries out research projects related to contemporary topics in architecture, urban planning and physical planning.

INES MRUVUNAC, M.Arch., expert associate in the Institute for Research, Development and Innovation at the Faculty of Architecture of the University of Zagreb where she graduated *cum laude* in 2015.

